

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ ВУЗІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Входження України до світової спільноти, зміни у відносинах між українцями та іноземцями, нові цілі у спілкуванні ставлять нові проблеми в теорії і практиці викладання іноземних мов. Знання іноземної мови стає необхідним, перед усім, з функціональної точки зору. Іноземна мова потрібна для використання в різноманітних сферах життя суспільства, як засіб реального спілкування з людьми з інших країн.

Подолання мовного бар'єру недостатньо для забезпечення ефективності спілкування між представниками різних культур. Розуміння іноземної та рідної культур є одним із взаємопов'язаних компонентів оволодіння мовою і навчання іноземної мови. Студенти повинні розвивати позитивне сприйняття інших культур і долати соціокультурні відмінності.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти [1, с. 101] відносять соціокультурні знання до загальних компетенцій користувача мовою. "Характерні риси певного Європейського суспільства та його культури можуть бути пов'язані з такими чинниками як:

1. Повсякденне життя; 2. Умови життя; 3. Міжособистісні стосунки; 4. Цінності, ідеали, норми поведінки; 5. Мова тіла; 6. Соціальні правила поведінки; 7. Ритуальна поведінка" [1, с. 102, 103].

Сучасна Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) [2, с. 7] приділяє значну увагу соціокультурному компоненту, який є складником як змісту навчання, так і навчального контексту. Згідно з Програмою "процес соціокультурного пізнання організується у відповідності до специфіки кожного року навчання – від прагнення "підвищити соціокультурну компетентність через розширення знань про традиції та манеру поведінки, розвиваючи таким чином позитивне сприйняття англомовних країн та народів, що їх населяють", на першому році навчання до завдання "досягти інтеркультурної і транскультурної свідомості, яка визнає існування інших центрів національно-культурної ідентичності", на п'ятому році. Студенти наближаються до такого рівня володіння соціокультурними знаннями, коли вони можуть об'єктивно сприймати свою культуру. Метою програми є ознайомлення студентів з іншою культурою як із природним рівноправним явищем" [2, с. 8].

Ідеї, запропоновані в Програмі, лягли в основу учбово-методичного комплексу "Практичний курс англійської мови" ("A Practical Guide for Learners of English"), призначеного для студентів гуманітарних вузів I, II та III років навчання [3], [4], [5]. Соціокультурний зміст учбових посібників розкривається через лінгвістичні та нелінгвістичні складники. Лінгвістичний складник включає засвоєння безеквівалентної лексики та обізнаність із соціокультурними умовностями. Нелінгвістичний складник включає загальні категорії й поняття, пов'язані з іншомовним суспільством (норми та цінності; соціальні моделі поведінки; інформація про англомовні країни).

Учбові посібники передбачають вивчення студентами мовних вузів певних розмовних тем. Лексичний матеріал групується за тематичним принципом. Кожен розділ учбових посібників включає безеквівалентну (a nuclear family, a freelance translator, a semi-detached house, a boarding school, a lie-in, a takeaway, a busman's holiday etc) і конотаційно навантажену лексику (tea, town, weekend etc). Тексти та інші матеріали, які містять учбові посібники, зокрема, інформація у рубриці Culture Context системно знайомлять студентів з соціокультурними реаліями країн, мова яких вивчається.

Таблиця

Соціокультурний компонент навчання англійської мови в мовному вузі

Курс	Тема	Лінгвістичні складники	Нелінгвістичні складники	
I курс	1. Людина. Її середовище.	Senior citizens; a freelance translator ...	Introductions.	
	2. Родина. Родинні стосунки.	A nuclear family; an extended family ...	Greetings. British / American families.	
	3. Житло.	A semi-detached house; a bed-sitter ...	Inviting. Accepting. Refusing. Types of dwelling in Great Britain, the USA.	
	4. Розпорядок дня.	Registration; bus duty ...	Inviting. Accepting. Refusing. A teacher's working day.	
	5. Студентське життя.	A college; tutorials; a Hall of residence ...	Ability / Inability to do something. Giving encouragement. A student's working day. Students' activities.	
	6. Крамниці. Покупки.	A boutique; jumble sale...; Eat someone out of house and home.	Giving and receiving compliments. Types of Shops.	
	7. Їжа.	A brunch; a takeaway; wholefood ...	Inviting. Accepting. Refusing. English cuisine.	
	8. Місто.	Downtown; uptown ...	Expressing likes and dislikes. Asking for and giving an opinion. London. Sightseeing.	
	9. Вільний час. Розваги.	A lie-in; Monopoly ...	Saying good-bye. Holidays. Games. Visiting.	
	10. Пора року. Погода.	Smog ...; It's raining cats and dogs.	Expressing ability / inability to do something. Making excuses. The English and the weather.	
II курс	1. Освіта. Шкільне життя. Викладання.	A prep school; a public school ...;	Congratulations and wishes. Teaching.	
	2. Здоров'я.	The NHS (the national health service); a general practitioner ...	Worry and reassurance. Health care in Great Britain / the USA.	
	3. Спорт.	Rugby; the Derby ...	Preference and lack of preference. British / American sports and games.	
	4. Театр. Кіно. ТВ.	A thriller; a couch potato ...	Preference and lack of preference. Theatre / Cinema / TV in modern life.	
	5. Світ.	The International Bank for Reconstruction and Development; the International Monetary Fund ...	Opinion. Protecting the environment in Great Britain / the USA.	
	6. Велика Британія.	Albion; Britannia ...	Asking the way. Pleasure and displeasure. Great Britain. London.	
	7. Україна.	The Trident; the Trinity ...	Appointments. Ukraine. Kyiv.	
	8. Подорож.	Culture shock; caravan ...	Complaint. Associations attached to different countries.	

III курс	<p>1. Зовнішність, характер людини. Почуття, емоції. A petite; a big softy ... Expressing feelings and emotions. Phobias. People's behaviour. Подолання стереотипів. Традиції. Bias; ethnocentric ... Overcoming stereotypes. British / American traditions, festivals and celebrations.</p>
	<p>2. Британська середня освіта. Specialist schools; grammar schools ... The National curriculum. Environmental education in Britain. Типи шкіл. Проблеми виховання дітей. Independent schools; parents' evenings ... Dos and don'ts that might assist parents to help their children.</p>
	<p>3. Напрямки живопису. Музеї. Authentic; plein-air ... British painting. London museums and galleries. Літературні жанри. An essay; memoirs ... Popular genres of literature in Great Britain / the USA.</p>
	<p>4. Політика. Технології. Промисловість та сільське господарство. Black market; budget; a captain of industry ... Famous British politicians. Modern technology. Agricultural education in the 21st century. Глобалізація. Навколишнє середовище. Екологічний рух. Global response; social identity... Globalization and agriculture. Anti-globalization. The European Values. World ecological movements.</p>
	<p>5. Велика Британія. США. Constitutional monarchy; federation ... Great Britain / the USA: population, area, government, politics, languages, economy; environment current issues. Канада. Австралія. Нова Зеландія. Англійська мова в світі. Parliamentary democracy; federal state system ... Canada / Australia / New Zealand: population, area, government, politics, languages, economy; environment current issues.</p>

Автентичні тексти, призначені для аудіювання та читання, знайомлять студентів першого року навчання з повсякденним життям англійської родини, її побутом, організацією робочого дня, дозвіллям. Акцент робиться на актуальних темах, що активізують діяльність студентів, стимулюють їх інтерес до соціокультурних реалій країни, мова якої вивчається, апелюють до почуттів студентів. Кожний розділ учбового посібника [3] містить завдання, які передбачають не тільки читання або аудіювання певних текстів і виконання вправ, спрямованих на закріплення вокабуляру, але й переосмислення інформації, порівняння окремих реалій. Наприклад, "Listen to the text. Say if American / British / Ukrainian families maintain common or separate households. Say who is responsible for important decision making in the American / British / Ukrainian family".

Мікродіалоги, що включені до учбового посібника, сприяють оволодінню студентами соціальними моделями поведінки. Увага студентів привертається до прагматичної ситуації, яка зумовлює вибір мовленнєвих зразків. Студенти вчать-ся увічливо розпочати розмову, привернути увагу співрозмовника, прийняти запрошення, висловити подяку і т. і.

Рівень мовної компетенції студентів другого курсу дозволяє ускладнювати мовний матеріал, що сприяє набуттю соціокультурних знань та навичок. Теми, що пропонуються, торкаються таких сфер людської діяльності, як медицина, спорт, театр, кіно, захист навколишнього середовища. Учбовий посібник [4] містить інформаційні блоки соціокультурного напрямку і завдання творчого характеру, які передбачають роботу студентів з реферативними матеріалами, результатом якої є презентації, інтерв'ю, доповіді, дискусії (Interview an expert in the British health care system; Make an oral group report on different types of schools which exist in Great Britain and Ukraine; Write a formal group report on environmental education at British and Ukrainian schools).

Програма третього року навчання передбачає вивчення таких розмовних тем, як подолання стереотипів, мистецтво, література, глобалізація, англійська країни. Учбовий посібник [5] містить уривки з художньої літератури, статті публіцистичного характеру, рецензії, коментарі, інтерв'ю, медіа-тексти, таблиці, репродукції картин, які потребують інтерпретації та критичного аналізу їх соціокультурного компонента. Наведемо декілька прикладів завдань, виконання яких потребує лінгвістичної підготовки і певних фонових знань: Read the words of the song "America the Beautiful." 1. Say how the author's description of the landscape / the scenery harmonizes with the subject-matter of the song. 2. Comment on the stylistic means by which the author's attitude to the country is expressed. 3. Explain the poet's moral purpose. 4. Find some metaphors / similes in the song that express the author's view of what the US is. Say if the author's view is in accord with yours. 5. Give as many facts as possible proving that the USA is a "land of liberty."

Соціокультурна компетенція має декілька рівнів, а саме знання соціопрагматичних правил усного мовлення, соціокультурні знання і інтеркультурні навички та вміння. Її формування потребує тривалого часу і послідовності у навчанні. Важлива роль у передачі соціокультурних знань відводиться підручникам та іншим учбовим матеріалам. Запропоновані до розгляду учбові посібники є спробою системного викладення матеріалу з урахуванням соціокультурних чинників, а також створення серії вправ і завдань, що передбачають розвиток практичних та інтеркультурних навичок і вмінь. Подальша робота над створенням учбово-методичного комплексу з англійської мови для студентів гуманітарних вузів передбачає розробку учбових посібників для старшого етапу навчання, суттєвою частиною яких є соціокультурний компонент.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, опіювання / Науковий редактор укр. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. — К.: Ленвіт, 2003. — 273 с.
2. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей (керівники), Ю. В. Голубач та ін. — К., 2001. — 245 с.
3. Янсон В. В., Свистун Л. В., Богатирьова С. Т., Лежньов С. М. Практичний курс англійської мови для студентів вищих навчальних закладів. Книга I: Навч. посібник. — Київ: ТОВ "ВП Логос", 2002. — 368 с.
4. Янсон В. В., Свистун Л. В. Практичний курс англійської мови для студентів вищих навчальних закладів. Книга II: Навч. посібник. — Київ: ТОВ "ВП Логос", 2003. — 352 с.
5. Янсон В. В. Практичний курс англійської мови для студентів вищих навчальних закладів. Книга III: Навч. посібник. — Київ: ТОВ "ВП Логос", 2004. — 368 с.

Стаття поступила в редакцію 13.03.2006 г.

